

Jos Smeets, *Marius van Houten, marechaussee en diplomaat* (Amsterdam: Boom, 2011, 285 pp., ISBN 978 94 6105 4623).

De flaptekst van dit nieuwe boek van marechaussee- en politiehistoricus Jos Smeets belooft een ‘meeslepende biografie’ van een marechausseeofficier zonder wie ‘de Nederlandse politie er anders (zou) hebben uitgezien’. Dat scheidt – zelfs als we rekening houden met het wervende karakter van dergelijke teksten – de nodige verwachtingen.

Maar allereerst: wie was de ‘markante’ marechausseeofficier die in dit boek centraal staat? Marius van Houten (1879-1953) was een telg uit een gegoede familie, die met een carrière als legerofficier in de voetsporen van zijn vader trad. In 1913 maakte hij de overstap van de artillerie naar de Koninklijke Marechaussee en daarmee naar de rijkspolitiezorg. Zijn loopbaan nam in 1920 een opmerkelijke wending doordat hij de bewaker annex beveiliging werd van de Duitse ex-keizer Wilhelm II, die na de Eerste Wereldoorlog in Nederland asiel had gekregen. Deze functie zou hij tot de dood van Wilhelm in 1941 – vijf jaar ná Van Houtens pensionering – behouden. Aangezien de ex-keizer hem niet geheel in beslag nam, had Van Houten voldoende tijd om zich met andere zaken bezig te houden. Dat betrof in de eerste plaats de Internationale Kriminalpolizeiliche Kommission (IKPK), de voorloper van Interpol die in 1923 in Wenen werd opgericht om de samenwerking tussen de politiekorpsen van de aangesloten landen te bevorderen. Van Houten kon met enig recht claimen aan de wieg ervan te hebben gestaan en vanaf de oprichting was hij een prominent en actief lid. Van Houten had daarnaast ook een grote historische belangstelling, met name voor de geschiedenis van de marechaussee. Hij nam het initiatief tot de oprichting (in 1936) van het Marechausseemuseum en was vanaf 1939 tot aan zijn dood directeur van het Legermuseum.

De kern van deze biografie wordt gevormd door Van Houtens bemoeienissen met de IKPK, die drie van de zeven hoofdstukken in beslag nemen. Smeets doet zijn best om het beeld van deze internationale politieorganisatie op twee punten bij te stellen. In de eerste plaats schuift hij Van Houten nadrukkelijk naar voren als degene die de aanzet gaf tot de totstandkoming van de IKPK. Hij laat echter na te benadrukken dat Van Houten weliswaar een aanzet had gegeven, maar over het vervolg van zijn actie kennelijk onvoldoende had nagedacht. Hij was er onder meer niet in geslaagd de steun van de Nederlandse regering te verwerven. In de tweede plaats betoogt Smeets dat de IKPK

mede dankzij Van Houtens inspanningen een a-politiek karakter wist te houden, in elk geval totdat zij in de tweede helft van de jaren dertig door het nazi-regime werd ingekapseld. Denkbeelden dat de organisatie vanaf het begin vooral was bedoeld om 'politieke misdrijven' (lees: communisten) aan te pakken, wijst Smeets van de hand.

De andere hoofdstukken van het boek missen een dergelijke focus. De aangesneden thema's zijn niet oninteressant, maar de auteur lijkt de betekenis van Van Houten te zwaar aan te zetten. Dat geldt vooral voor zijn werkzaamheden op het gebied van de opsporingskunst (hoofdstuk 6). Smeets' enthousiasme over sommige onderwerpen is daarnaast vaak zó groot, dat Van Houten uit beeld dreigt te raken. In het tweede hoofdstuk, getiteld 'De keizer en zijn schaduw', staat Van Houten inderdaad te veel in de schaduw van de Duitse ex-keizer. Dit boek, waarvan Van Houten eerder de aanleiding dan het onderwerp is, kan dan ook geen traditionele biografie worden genoemd.

Smeets is ronduit terughoudend in zijn kritische beoordeling van Van Houten. Dat geldt bijvoorbeeld voor zijn betrokkenheid bij de totstandkoming van een 'zigeunercentrale' bij de Nederlandse politie, nota bene nadat de Duitsers dit in 1935 binnen de IKPK hadden aangekaart. Alleen in de 'Nabeschouwing' plaatst Smeets hierbij een voorzichtige en uiterst vage kanttekening (242), en noemt hij Van Houten 'beïnvloed door ideeën die wij nu zelfs racistisch zouden noemen' (240). Dat hij in de hoofdtekst hier niet dieper op ingaat is des te opmerkelijker omdat hij in hoofdstuk 5 uitvoerig schrijft over Van Houtens houding tegenover de groeiende invloed van de Duitsers op de IKPK. Het is in dit verband overigens volstrekt ongeloofwaardig dat Smeets elders het vermoeden uitspreekt dat Van Houten een voor hem ontworpen ex libris met de afbeelding van twee marechaussees die een woonwagen achterna zitten, niet zou hebben gebruikt omdat dit 'een wat te uitgesproken vooroordeel ten opzichte van een bepaalde groep personen uitstraalde' (18).

De vraag dringt zich verder op of Smeets erin is geslaagd alle relevante informatie over zijn hoofdpersoon op te sporen en te benutten. Zo komt onvoldoende uit de verf dat de door Van Houten bijgehouden 'souvenirboeken' 'een soms intiem beeld van het gedachtegoed en werk van deze man' geven (239). De claim dat de vertrouwensband met de ex-keizer door diens houding na de Duitse inval in mei 1940 'zwaar op de proef werd gesteld' (59 en 79), blijft bijvoorbeeld geheel in de lucht hangen (vergelijk 82). Een zoekslag in de kranten levert bovendien diverse wetenswaardigheden op die Smeets onvermeld laat. Dat in de NRC van 22 april 1926 een ontdekkingsreiziger, die enkele dagen bij de ex-keizer in Doorn had gelogeed, ten aanzien van Van Houtens relatie tot Wilhelm schrijft dat 'hij zoo eigen geworden (is) als een huiskat', is toch te aardig om te missen. Smeets wekt ook de indruk (59) niet te weten dat Van Houten de kapitale villa Oudeweg in Doorn pas rond de jaarwisseling 1926/1927 heeft aangekocht (*Doornsche Courant De Kaap*, 8 januari 1927). Op voor de hand liggende vragen gaat de auteur vaak niet in. Zo werd Van Houten op 1 januari 1933 op non-actief gesteld als marechausseeofficier (250, n. 37). Smeets vindt dit gezien zijn werkzaamheden 'logisch', maar vraagt zich niet af of er

een verband bestaat met zijn benoeming tot commissaris van Rijkspolitie op 21 december 1932. Wat dat laatste precies inhield – Smeets lijkt een verband met zijn werk voor de IKPK te suggereren (119) –, komt evenmin aan bod.

De in *Marius van Houten, marechaussee en diplomaat* aangesneden onderwerpen zullen geïnteresseerden in marechaussee- en politiegeschiedenis zeker aanspreken. Helaas kan het eindresultaat niet overtuigen, te meer omdat de tekst door talrijke inhoudelijke onvolkomenheden en merkwaardige gedachtesprongen wordt ontsierd. Smeets is er bovenal niet in geslaagd de lezer ervan te overtuigen dat Van Houten ‘zijn stempel heeft gedrukt op de geschiedenis van de Nederlandse politie’ (244), laat staan dat zonder hem de ‘de Nederlandse politie er anders (zou) hebben uitgezien’.

Herman Roozenbeek, Nederlands Instituut voor Militaire Historie